

1998/99 õa keemiaolümpiaadi lõppvooru ülesanded
10. klass

1. Keemiliste elementide **Z**, **Y** ja **X** oksiidides on nende elementide protsendiline sisaldus massi järgi ühesugune (erinevus on alla 0,5%). Elementide **Z**, **Y** ja **X** oksüdatsioonastmed oksiidides suhtuvad nagu 1:0,5:0,25. Element **X** on perioodilisussüsteemi esimene metall.

- a) Milline metall on element **X**?
- b) Kirjutada elementide **Z**, **Y** ja **X** oksiidide valemid ja märkida elementide oksüdatsioonaste.
- c) Arvutada elementide i) **Y** ja ii) **Z** aatommassid ja kirjutada nende elementide nimetused.
- d) Leida hapniku protsendiline sisaldus elementide i) **X**; ii) **Y** ja iii) **Z** oksiidides. Aatommassid võtta tabelist. Vastus anda kolme tüvenumbriga. **9 p**

2. Lihtaine **A** põlemisel saadi gaas **B**, mille molekul on hapniku molekulist kaks korda raskem. Gaasi **B** absorbeerumisel $\text{Ca}(\text{OH})_2$ lahuses saadi aine **C** läbipaistev lahus. Sellele lahusele lisati Na_2S lahust, mille tulemusena tekkis sade **D**. Lahusest ei kao sade, kui lisada kontsentreeritud väävelhappe või kontsentreeritud lämmastikhappe lahust. Kui töödelda 6,00 g aine **D** sadet soolhappe lahusega, siis eraldub gaasina **B**, mida on $1,12 \text{ dm}^3$, kogu keemiline element **A**, mida on sademe **D** molekulis ainult üks aatom.

- a) Kirjutada reaktsioonivõrrand: i) $\text{A} \rightarrow \text{B}$, ii) $\text{B} \rightarrow \text{C}$.
- b) Leida aine **D** i) molaarmass; ii) anda tema valem ja nimetus.
- c) Kirjutada reaktsiooni skeem (lähteaine ja saadusaine), kui sadet **D** töödelda i) kontsentreeritud väävelhappe lahusega; ii) kontsentreeritud lämmastikhappe lahusega.
- d) Kirjutada reaktsioonivõrrand: aine **C** + $\text{Na}_2\text{S} \rightarrow$ **8 p**

3. Lämmastikhape ja kõik tema soolad lahustuvad vees väga hästi. Ometi on võimalik, et lämmastikhappe lisamisel vesilahusele tekib sade.

- a) Miks $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$ lahusesse tekib sade, kui lisada i) HCl lahust; ii) HNO_3 lahust? Kirjutada reaktsioonivõrrandid.
- b) Kui lisada ammoniaaki AgCl sademele, siis moodustub lahustuv $[\text{Ag}(\text{NH}_3)_2]\text{Cl}$. Kirjutada reaktsioonivõrrand, miks tekib uuesti sade, kui lisada HNO_3 lahust.
- c) Na_2S lahusele soolhappe lisamisel sadet ei teki, küll aga tekib sade HNO_3 lahuse lisamisel. Moodustunud sade lahustub kontsentreeritud lämmastikhappe lahusega keetmisel. Kirjutada reaktsioonivõrrandid: i) $\text{Na}_2\text{S} + \text{HNO}_3 \rightarrow$;
ii) moodustunud sade + $\text{HNO}_3 \rightarrow$; iii) $\text{Na}_2\text{S} + \text{HCl} \rightarrow$ **8 p**

4. Kuri kolmepealine hüdra, kelle 5,00 cm paksune soomus koosneb peamiselt KMnO_4 kristallidest, röövis imeilusa printsessi Kleopatra Andette Vassilissa. Surmapõlgav rüütel Roland de Kastore paneb selga esiisade 3,00 mm paksuse terasrüü, võtab kätte Na_2SO_3 kristallidega kaetud mõõga ning läheb hüdraga võitlema. Et hüdra tappa, peab

ta purustama $5,00 \text{ cm}^2$ suuruse KMnO_4 kristalli hüdra rinnal (KMnO_4 kontsentratsioon kristallis on $0,0127 \text{ mol/cm}^3$). Ühe löögiga satub soomusele $1,50 \text{ mmol Na}_2\text{SO}_3$, mis väävelhappelise limaga kaetud soomusel reageerib täielikult. Hüdradel on loomupoolest üsna kõrge elualalhoiuinstinkt ning seepärast sülitab iga hüdra pea igale rüütli löögile vastu 50 cm^3 $2,0 \cdot 10^{-2} \text{ M HNO}_3$ lahust (st hüdra sülg). Seega hüdra iga vasturünnak koosneb kolmest sülitamisest. Rüütel kaotab, kui tema kiivrisse söövitub vähemalt 10 cm^2 suurune auk. Hüdra tabab 60% , Roland 70% oma löökidest. Raua tihedus on $7,8 \text{ g/cm}^3$. Mn oksüdatsiooniate muutub viie, lämmastiku oksüdatsiooniate kaheksa, vääveli oksüdatsiooniate kahe ja raua oksüdatsiooniate kolme ühiku võrra. Hüdra rünnaku toimele tekib kaks soola.

- a) Kirjutada reaktsioonivõrrand: **i)** kristallmõök + hüdra soomus; **ii)** hüdra sülg + rüütli raudrüü.
- b) Mitme löögiga võidaks rüütel?
- c) Mitme vasturünnakuga võidaks hüdra?
- d) Kes lahingu võitis, mitu lööki (vasturünnakut) jäi kaotajal võitmiseks sooritamata? **12p**

5. Vedelgaasi balloonis on $21,0 \text{ kg}$ butaani (C_4H_{10}). Maagaasis on mahu järgi $97,7\%$ metaani, $0,9\%$ etaani, $0,3\%$ propaani ja 1% lämmastikku. Arvutuste lihtsustamiseks eeldame, et maagaas koosneb mahuliselt $99,0\%$ metaanist (CH_4) ja $1,0\%$ lämmastikust. Vesiniku, süsiniku, metaani ja butaani põlemisenergiad on vastavalt -242 kJ/mol ; -394 kJ/mol ; -802 kJ/mol ; -2655 kJ/mol . Toodud väärtuste korral ei ole vesi kondenseerunud.

- a) **i)** Kirjutada butaani põlemisreaktsiooni võrrand ja **ii)** arvutada $21,0 \text{ kg}$ butaani põlemisel eraldunud energia.
- b) **i)** Kirjutada metaani põlemisreaktsiooni võrrand. Arvutada maagaasi ruumala **ii)** talvel (-20°C) ja **iii)** suvel ($+20^\circ\text{C}$), mis vastaks ühe ballooni butaani põlemisel eraldunud energiale. Gaasi soojusmahtuvust mitte arvestada.
- c) **i)** Kirjutada metaani tekkereaktsiooni võrrand ja **ii)** arvutada metaani tekkeenergia, mis on lähteainete ja saadusainete põlemisenergiate vahe. **11 p**

6. $1,0000 \text{ g}$ veevaba KNO_3 , NaNO_3 ja $\text{Zn}(\text{NO}_3)_2$ segu kuumutamisel vähenes selle mass $0,7106 \text{ gramm}$ ini. Saadud jääk lahustati NH_4Cl ja HCl lahuste segu liias. Lahus aurutati kokku ja jääk kuivatati konstantse massini. Saadud soolade segu mass oli $0,7195 \text{ g}$.

- a) Kirjutada soolade termilise lagunemise reaktsioonivõrrandid.
- b) Kirjutada reaktsioonivõrrandid ja kirjeldada protsesse, mis toimuvad kuumutusjäägi töötlemisel NH_4Cl ja HCl lahuste seguga ning sellele järgneval kuivaksaurutamisel ja kuivatamisel.
- c) Tähistades $m(\text{KNO}_3) = x$; $m(\text{NaNO}_3) = y$; $m[\text{Zn}(\text{NO}_3)_2] = z$ ja vajalikud molaarmassid näiteks $M(\text{KNO}_3)$ jne., koostada kolm võrrandit, mille abil on võimalik avaldada x , y ja z .

12 p